

ВИОКРЕМЛЕННЯ ЯКІСНО ОДНОРІДНИХ ТЕРИТОРІЙ ТЕРНОПІЛЬСЬКОГО РЕГІОНУ ЗА РІВНЕМ ФУНКЦІОНУВАННЯ РИНКУ ПРАЦІ

Розглянуто сутність виокремлення якісно однорідних територій Тернопільського регіону за рівнем функціонування ринку праці, що дозволяє визначити та оцінити роль кожного з компонентів, які впливають на інтенсивність процесів зайнятості та безробіття в кожній окремому районі області.

Ключові слова: виокремлення якісно однорідних територій, кластеризація, показники регіонального ринку праці, ринок праці.

Виокремлення якісно однорідних територій за рівнем функціонування ринку праці певного регіону доцільно здійснювати за допомогою кластерного аналізу, який є методом багатовимірного статистичного групування. Показники, які використовують у кластерному аналізі, можна розділити на економічні, соціальні, демографічні, трудові, освітньо-культурні, безпеки праці та охорони здоров'я. У даній статті при формуванні системи показників для кластерного аналізу пріоритет надано тим ознакам, які повною мірою відображають відносини на ринку праці

Дослідження ринку праці на регіональному рівні за допомогою кластерного аналізу відображаються в роботах багатьох вчених-економістів: М. Каришева, З. Бараник, Б. Дюрана, П. Оделла та інших. Проте тема залишається і далі актуальною.

Метою статті є виокремлення якісно однорідних територій Тернопільської області на основі запропонованих показників функціонування регіонального ринку праці

До системи статистичних показників функціонування ринку праці Тернопільської області відібрано сім показників, що відображають фактори різноспрямованої дії: прямої дії – стимулятори (що сприяють розвитку регіонального ринку праці); зворотної дії – дестимулятори (що дестабілізують ситуацію на ринку праці). При цьому категорія «вектор соціального ефекту» (стимулятори та дестимулятори) характеризується позитивною чи негативною динамікою статистичного показника, за якої рівень соціальної напруги на ринку праці знижується або підвищується [1].

До показників, що відображають дію стимуляторів належать: середньомісячна номінальна заробітна плата найманих працівників (грн.); кількість працевлаштованих з числа незайнятих трудовою діяльністю (осіб); середньорічна кількість найманих працівників (осіб); рівень навчання новим професіям (у % до облікової кількості штатних працівників); рівень підвищення кваліфікації працівників (у % до облікової кількості штатних працівників). До показників, що відображають дію дестимуляторів відносять: навантаження на одне вільне робоче місце, вакансію (осіб); вивільнення працівників (осіб).

За вищенаведеними показниками функціонування ринку праці для комплексної оцінки ми використали дані по 17 районах Тернопільської області, а в якості метода багатовимірного групування районів за показниками функціонування ринку праці застосовано кластерний

аналіз (метод Варда) [2; 3]. Графічно процедура кластеризації подається у вигляді дендрограми за умови, що ця процедура оперує тільки з елементами матриці відстаней або подібності.

У дендограмі-дереві об'єкти розташовані горизонтально знизу, а результати кластеризації – зверху. Значення відстаней або подібностей, які відповідають побудові нових кластерів, подають на вертикальній прямій зліва [4].

На основі стандартизованих значень нами побудовано вертикальну дендрограму, яка відображає результати багатовимірного групування районів Тернопільської області за вищезазначеними показниками функціонування ринку праці (рис. 1).

З дендрограми видно, що за станом функціонування ринку праці в районах Тернопільської області чітко виділяється кластер А та кластер Б, де кластер Б, у свою чергу, поділяється на кластери Б1, Б2.

До кластеру А входить тільки один Тернопільський район, отже кластер Б об'єднує всі інші 16 районів, зокрема до кластеру Б1 входять Підгаєцький, Монастирський, Лановецький, Підволочиський і Зборівський райони Тернопільської області, кластер Б2 об'єднує одинадцять районів – Теребовлянський, Збаразький, Шумський, Заліщицький, Кременецький, Борщівський, Бучацький, Чортківський, Гусятинський, Козівський і Бережанський райони.

Зазначимо, що кластер А, до якого належить Тернопільський район, характеризується меншою соціальною напругою на ринку праці порівняно з іншими районами області. Середньомісячна номінальна заробітна плата найманих працівників у цьому кластері найвища – 1376,1 грн, а навантаження на одне вільне робоче місце є найменшим – 2 особи. У кластері А зафіксовано найнижче значення показника «працевлаштування незайнятих трудовою діяльністю» та найвищі значення показників «вивільнення працівників», «середньорічна кількість найманих працівників», «навчались новим професіям» та «підвищили кваліфікацію».

Кластер Б, який поділено на дві районні зони відповідно до кластерів Б1 і Б2, характеризується значними відмінностями у мінімальних та максимальних значеннях ознакового простору (таблиця 1). Найбільш помітні відмінності спостерігаються у навантаженні на одне робоче місце, оскільки значення цього показника в кластері Б1 коливаються в межах від 8 до 24 безробітних, а у кластері Б2 – від 15 до 75 безробітних, що дає підстави для висновку про сприятливішу ситуацію на ринку праці

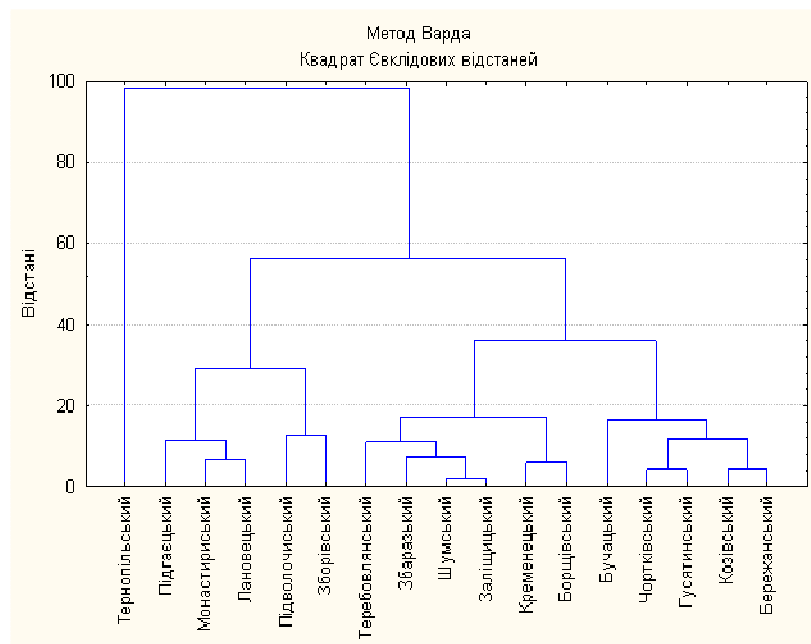

Рис. 1. Дендрограма розподілу районів Тернопільської області за основними соціально-економічними показниками*

* Розраховано автором на основі даних [5].

у районній зоні кластеру Б1.

Проте районна зона кластеру Б1 домінує не за всіма відібраними показниками. Районної зони кластеру Б2 перевага належить таким показниками: «працевлаштування незайнятих трудовою діяльністю» середнє значення переважає майже у два рази (1397,1 проти 794 незайнятих); «навчались новим професіям» середнє значення цього показника становить 38,3 проти 28,8; «підвищили кваліфікацію» – 441,9 проти 298,7, тобто також майже удвічі.

На нашу думку, результати кластерного аналізу свідчать про те, що причинами неоднорідності регіонального ринку праці та нерівномірності розподілу показників по районних зонах Тернопільської області є нерівномірність територіального розміщення зайнятого і безробітного населення, диференціація рівня економічного розвитку окремих районів, а також своєрідність соціальних умов функціонування ринку праці.

Кластерний аналіз можливо застосувати при проведенні аналізу функціонування регіонального ринку праці, оскільки з його допомогою можна визначити та оцінити роль кожного з компонентів, що впливають на інтенсивність процесів зайнятості та безробіття в кожній окремій території.

З наведених характеристик кластерного аналізу районна зона кластеру А (Тернопільський район) знаходяться в більш сприятливих умовах для розвитку ринку праці, ніж у регіональній зоні кластеру Б. Тому, для покращення ситуації на регіональному ринку праці загалом в усіх районах Тернопільської області, перш за все, потрібно знизити соціальну напругу шляхом удосконалення соціально-трудова відносин між суб'єктами ринку праці, а також своєчасно та ефективно застосовувати механізми підтримки та регулювання зайнятості населення.

Список літератури

1. Карышев, М. Ю. Социальная безопасность России: региональный аспект статистической оценки [Текст] / М. Ю. Карышев // Вопросы статистики. – 2003. – № 2. – С. 41-46.

2. Бараник, З. П. Методичні підходи до оцінювання функціонування регіонів країни за станом соціально-економічного розвитку [Текст] / З. П. Бараник // Економіка та держава. – 2006. – №5. – С. 56-60.
3. Бараник, З. П. Статистичне оцінювання функціонування ринку праці в регіонах України [Текст] / З. П. Бараник // Формування ринкової економіки: зб. наук. праць. Т. 1. Ч. I. – К. : КНЕУ, 2007. – С. 30-43.
4. Дюрран, Б. Кластерный анализ [Текст] / Б. Дюрран, П. Оделл; пер. с англ. Е. З. Демиденко / Под. ред. А. Я. Боярского. – М. : Статистика, 1977. – 128 с.
5. Статистичний щорічник Тернопільської області за 2009 рік [Текст] / Головне управління статистики в Тернопільській області. – Тернопіль, 2009. – 471 с.

РЕЗЮМЕ

Черный Владимир

Выделение качественно однородных территорий Тернопольского региона за уровнем функционирования рынка труда

В статье рассмотрена сущность выделения качественно однородных территорий Тернопольского региона за уровнем функционирования рынка труда, что позволяет определить и оценить роль каждого из компонентов которые влияют на интенсивность процессов занятости и безработицы в каждой отдельном районе области.

RESUME

Chorny Volodymyr

Selection high-quality of homogeneous territories of the Ternopil'skogo region after the level of functioning of labour-market

In the article essence of selection high-quality of homogeneous territories of the Ternopil region is considered after the level of functioning of labour-market, that allows to define and estimate a role each of components which influence on intensity of processes of employment and unemployment in each separate district of area.

Стаття надійшла до редакції 15.10.2010 р.

Таблиця 1. Основні характеристики районних зон за показниками ринку праці у Тернопільській області*

	Середньорічна номінальна заробітна плата найманих працівників, грн	Навантаження на одне робоче місце	Працевлаштування незайнятих трудою діяльністю	Вивільнення працівників	Середньоріч на кількість найманих працівників	Навчалис ь новим професіям	Підвищили кваліфікацію	Райони
Кластер А								
Середнє значення	1376,1	2,0	595,0	177,0	10941,0	1373,0	750,0	Тернопільський
Мінімум	1376,1	2,0	595,0	177,0	10941,0	1373,0	750,0	
Максимум	1376,1	2,0	595,0	177,0	10941,0	1373,0	750,0	
Кластер Б								
Середнє значення	1306,3	28,1	1170,9	36,8	5691,0	34,8	388,2	
Мінімум	1250,5	8,0	418,0	3,0	2381,0	6,0	158,0	
Максимум	1390,8	75,0	1855,0	103,0	9159,0	87,0	663,0	
Підкластер Б1								
Середнє значення	1280,8	16,7	794,0	28,3	4319,5	28,8	298,7	Лановецький, Монастириський, Підволочиський, Підгаєцький, Зборівський
Мінімум	1254,1	8,0	418,0	3,0	2381,0	6,0	158,0	
Максимум	1329,8	24,0	1019,0	49,0	6216,0	69,0	437,0	
Підкластер Б2								
Середнє значення	1321,5	35,0	1397,1	41,9	6513,9	38,3	441,9	Козівський, Теребовлянський, Збаразький, Шумський, Заліщицький, Кременецький, Борщівський Бучацький, Чортківський, Гусятинський, Бережанський
Мінімум	1250,5	15,0	744,0	3,0	4454,0	16,0	244,0	
Максимум	1390,8	75,0	1855,0	103,0	9159,0	87,0	663,0	

* Розрахована автором на основі даних [5]